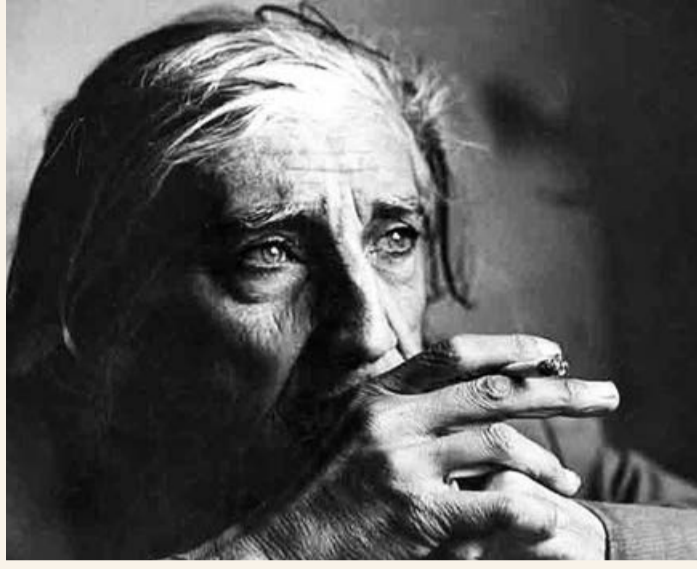

Əsrin dahisi, sənətin fədaisi

Bu il görkəmli rəssam Səttar Bəhlulzadənin 115 illik yubileyi tamam olur

Səttar Bəhlulzadə anadan rəssam doğulmuşdu. Onun təxəyyülü, dünyagörüşü, fikri, duyğusu, bir sözlə, bütün həyatı rənglər dünyası ilə bağlı olmuşdur. Hamı onun hüdudsuz sənət eşqi ilə dolu tablolarına tamaşa etməkdən doymur. Tamaşaçının nəzərləri tabloların işıq selinə bələ-nib rəssamın sirli-sehrli dünyasına yol alır, o ül-vi aləmdə rahatlıq tapır, xoşbəxtliyə qovuşur. S.Bəhlulzadə haqqında çox yazılıb, çox deyilib. Amma rəssamın yaratmış olduğu sənət əsərlərinin bədii estetik mahiyyətini, sənətkarlıq xüsusiyyətlərini hələ də axıradək açmaq mümkün olmayıb. Çünki bu, əsl sənətdir, ülvi Səttar dünyasıdır, ilahi eşqin qüdrətilə yaradılmış canlı, əfsanəvi, ecazkar təbiət aləmidir. Tamaşaçı bu əsərlərə baxıb nə görürsə, necə görürsə, özünü necə hiss edirsə, elə odur.

yubileyinin qeyd edilməsi və əsərlərindən ibarət fərdi sərgisinin təşkil olunması, 2009-cu ilin "Səttar Bəhlulzadə ili" elan edilməsi onunla bağlı ən yüksək dəyərləndirmənin göstəricisidir. Çox təəsüflər olsun ki, vaxtı ilə bəzi obyektiv və subyektiv səbəblərdən Səttar Bəhlulzadə şəxsiyyətinə və onun yaradıcılığına düzgün qiymət verilməyib.

Böyük sənətkarın yaradıcılığı onun əsərlərinin ozamankı şöhrətinə, populyarlığına və müasirliyinə layiq şəkildə geniş tamaşaçı auditoriyalarına çatdırılmayıb və sərgi salonlarında nümayiş olunmayıb. Nə yaxşı ki bütün bunlara baxmayaraq sözüən əsl mənada rəssam heç zaman ruhdan düşməmiş, gərgin yaradıcılıq axtarışlarından uzaqlaşmamış,

S.Bəhlulzadə Azərbaycan incəsənət tarixində öz yerini tutmuş fəvqəladə yaradıcılıq qabiliyyətinə malik şəxsiyyətlərdəndir. Onun əsərləri özündə milli və bəşəri ənənələrin bütöv şəkildə təcəssüm olunması ilə seçilir. Ötən əsrin ortalarından musiqi sahəsində Vəqif Mustafazadə novator kimi qəbul olunursa, rəngkarlıq sahəsində bu "titulun" daşıyıcısı Səttar Bəhlulzadədir.

S.Bəhlulzadə 15 dekabr 1909-cu ildə Bakının Əmircan kəndində - Abşeron yarımadasında dünyaya göz açıb. Təhsilini Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Texnikumunda almışdı. Müəllimi məşhur rəssam Əzim Əzimzadənin təqdimatı ilə "Komunist" qəzetində işləmişdi. S.Bəhlulzadə həmçinin Surikov adına Moskva Dövlət Rəssamlıq İnstitutunda məşhur rəssamlar V.Favorski, L.Bruni və Q.Şeqaldan dərslər almışdır. Təhsil illəri - qürbət ölkə, ayrı-ayrı millətlərin nümayəndələri ilə ünsiyyət gələcək rəssamın yaradıcılıq yolunun müəyyənlişməsində, həyat təcrübəsinin formalaşmasında müstəsna rol oynamışdı.

İkinci Dünya müharibəsinin başlaması ilə təhsilini yarımçıq qoyub vətənə dönməyə rəssam müharibə illərində Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Texnikumunda pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuşdur. Bu dövrdə dünyada çox çətin proseslər baş verirdi. Savaş ölkəni iflic vəziyyətinə salmışdı. Aclıq, səfalət, qorxu Səttarın da ailəsində ağır vəziyyət yaratmışdı. Ancaq bütün bunlara rəğmən xalqın əzmkarlıq ruhu ölməmişdi. Həyatın bütün sahələrində düşmən üzərində qələbə naminə çox güclü təbliğat aparılırdı. Bu mənada incəsənətin, o cümlədən də rəssamlığın üzərinə böyük yük düşürdü. Beləliklə, S.Bəhlulzadə o zaman bir çox rəssamlar kimi hansısa müasir hərbiçini, dövlət xadimini yox, sırf xalqımızın keçmiş qəhrəmanlıq ənənələrini, tarixi şəxsiyyətlərini təsvir etməklə həm özünün milli köklərə sayğısını, həm də tarixi qəhrəmanlıq obrazları ilə düşməne qalib gəlmək əzmini aşılayırdı. S.Bəhlulzadə nənin "Babək üsyanı", "Fətəli xan", "Bəzz qalasının müdafiəsi", "Xətətt Mirəli Təbrizi" və sairə əsərlərini belə nümunələrdən saymaq olar.

"Bəzz qalasının müdafiəsi" adlı əsəri kolorit zənginliyi, obrazların gözə çarpıcılığı, kompozisiyanın bitginliyi ilə diqqəti cəlb edir. Təəccüb doğuran və diqqətçəkən məqam bundadır ki, rəssam yaradıcılığının ilk dövrlərində tarixi janra, gerçəkçi üsluba üstünlük verir. Bunu tarixi şəraitin, dövrün hakim qaydalarının təsiri kimi də izah etmək olar. Digər tərəfdən, yaradıcılığa yenidən başlayan rəssamdan o dövr üçün başqa nə isə gözləmək də düzgün olmazdı. Rəssam tarixi janra yaratdığı əsərlərin ona uğur gətirməyəcəyini, onun yaradıcılıq dünyasının, bədii estetik dünyagörüşünün təzahüründə, bu janrın bədii imkanlarının məhdudluğunu duyur və sadalanan cəhətlərin açılmasını istiqamətində özünün uğurlu axtarışlarını aparır və sonradan ona dünya şöhrəti qazandıracaq mənzərə janrında ölməz əsərlərini ərəsəyə gətirməyə başlayır.

S.Bəhlulzadə bir rəssam kimi özünü mənzərə janrında təsdiq etmiş və bu istiqamətdə ölməz sənət inciləri yaratmış-

dir. Hələ Orta əsr Avropa incəsənətində bu ciddi janr kimi qəbul olunmurdu. Biz Azərbaycan təsviri sənətində müasir tipili ilk mənzərə nümunələrinə Azərbaycan professional rəssamlıq sənətinin banisi Bəhrüz Kəngərlinin yaradıcılığında rast gəlirik. Əslində isə sənət ustasının hansı janrda, hansı üslubda işləməsindən asılı olmayaraq, son nəticədə əsl sənət əsəri yaradacağı təqdirdə tamaşaçı tərəfindən müsbət qarşılanacağı şəksizdir.

S.Bəhlulzadənin yaradıcılığının 1950-ci illərin axırlarınadək olan işləri - "Dənizkənarı bulvar", "Xaçmaz yolunda", "Qudyalçay vadisi", "Qudyalçay sahili", "Qızbənbövsəyə gedən yol", "Palyız", "Yaşıl xalı", "Bağlararası", "Əmsar bağında", "Yuxarıdaşaltı", "Çiçəklər" və başqa əsərləridir. Bu işlərdə hələ rəssam realistlik ifadə vasitələrindən tam olaraq uzaqlaşa bilməyib. Lakin bu işlərin hər biri müstəqil baxılıb, diqqəti cəlb edir, insanı düşündürür və sevilir.

S.Bəhlulzadə təbiətin vurğunu, sənətinin "dəlisi", hisslərinin azad ifadəçisi, düşüncələrini rənglərlə ifadə etməyi bacaran rəssam - filosof olmuşdur. Ötən əsrin 50-ci illərindən sonra, yəni 60-cı illərdə artıq S.Bəhlulzadənin axtarışlarla dolu yaradıcılığı yüksələn xətlə inkişaf etmişdir. Bu dövrdə rəssam artıq öz üslubunu, öz dəst-xətinə yaratmışdır. Bu dövrdən etibarən rəssamın əsərlərində kompozisiya, kolorit, işıq-kölgə, perspektiva həlli tamamilə onun daxili aləminin, rəssam bədii təxəyyülünün diktəsinə tabe etdirilmişdir. "Xəzər üzərində axşam" (1959), "Xəzər gözəli" (1961), "Torpağın arzusu" (1963), "Kəpəzin göz yaşları" (1965), "Azərbaycan nağılı" (1970), "Corat yemişləri" (1971), "Əfsanəvi torpaq" (1971), "Naxçıvan dağları" (1973), "Naxçıvan" (1974), "Axsamçağı Ordubad dağlarında" (1974) və sairə bunu görmək olar. Böyük sənətkar Azərbaycan-

canı qarış-qarış görmüşdü. Rəssamın bütün əsərlərinin mövzusunun Azərbaycan təbiəti təşkil edir: meşələr, göllər, dağlar, çaylar, çəmənliklər və Xəzər dənizinin görüntüyə gətirilən guşələri.

S.Bəhlulzadənin əsərlərinin bir qismini isə Azərbaycan təbiətinin yetirdiyi nemətlər təşkil edir. O, Azərbaycan təbiətini təsvir edirdi. Konkret olaraq müşahidə etdiyi, gözü-gördüyü, təmas zamanı hiss edilən maddi materiyana bədii biçimdə kətanda əks etdirirdi. Özü də necə, hansı şəkildə?! Təbii ki, rəssam təxəyyülündən süzərək (bədii obrazlar vasitəsilə), özünəməxsus rəng effektləri yaratmaqla (kolorit, işıq-kölgə vasitələri ilə). Bir çoxları rəssamın yaradıcılığından söhbət açarkən nədənsə Azərbaycan təbiətindən, güldən, çiçəkdən və sair elementlərdən danışmağa başlayırlar. Bu, hələ Səttar Bəhlulzadə yaradıcılığının səciyyəvi xüsusiyyətləri demək deyil. Rəssamın 1960-cı illərdən sonra yaratdığı hər hansı bir əsərinə tamaşa etsək, orada real təbiət təsvirinə - materi-yaya rast gəlmək mümkünsüzdür. Çünki mövzu hələ mahiyyət demək deyil. Düzdür, rəssam mövzu olaraq Azərbaycan təbiətini seçmişdir, ancaq mahiyyət etibarı ilə rəssamın yaratdığı əsərlər Azərbaycan təbiətinin zahiri mahiyyətindən qat-qat yüksəkdə dayanır. Dünyaca ünlü rəssam Van Qoq bir müddət Fransada - Arlda yaşayıb yaratmışdır. Elə rəssamın yaradıcılığının çiçəklənməsi də bu dövrü əhatə edir. Ancaq buna baxmayaraq, heç zaman Van Qoqu "təbiət, gül-çiçək rəssamı" adlandırmırlar. Ömründə birçə dəfə də olsun Arlda olmayan tamaşaçı çox rahatlıqla rəssamın yaratdığı duyğulandırıcı əsəri seyr edir, onu özünə doğma sayır.

S.Bəhlulzadənin əsərləri bu cür yüksək bədii dəyəərə malik olmasaydı, onu dünya səviyyəsində qəbul etməzdilər. Rəssamın UNESCO çərçivəsində 90 illik

yaradıcılıq ideallarını süni maneələrə və ucuz şöhrət naminə qurban verməmiş və əsərlərinin əhvali-ruhiyyəsində tamaşaçısına bunu hiss etdirməmişdi. Lakin Ümummilli Lider Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü və göstərişi ilə S.Bəhlulzadə yaradıcılığı diqqət mərkəzində saxlanılmış və bunun nəticəsi olaraq rəssama Dövlət mükafatı verilmişdi. Ümummilli Lider bu barədə 1994-cü ildə S.Bəhlulzadənin 85 illik yubiley gecəsindəki çıxışı zamanı deyib: "Mən onu yaxşı tanıyırdım. 60-cı illərin əvvəllərində Səttar Bəhlulzadə ilə şəxsi münasibətim var idi və mən Azərbaycana rəhbərlik edərkən onun sənətini sevdiyimə və bir insan kimi ona hörmət etdiyimə görə bu böyük rəssamla təmasların olmuşdur. O, qeyri-adi bir insan idi..." Müstəqillik illərində Ümummilli Lider Heydər Əliyev və onun siyasi kursunun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev sənətkarın həyat və fəaliyyətinin təbliği məqsədilə bir neçə sərəncam imzalayıblar.

Həm Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamından həm də UNESCO-nun qərarından sonra S.Bəhlulzadə yaradıcılığının təbliği istiqamətində sözüən əsl mənada, təqdirləyici addımlar atılmışdır. Bütün bu sadalananlar, əslində, indiki nəslin onun xatirəsi və sənətkarlığı qarşısında hesabı kimi də qiymətləndirilə bilər. Yubileyə bağlı keçirilən ən müxtəlif tədbirlər-sənətkar haqqında çəkilən film, təşkil olunan elmi konfranslar, sərgilər və çap olunan kitab həm də bütün mənəvi irsimizin ən layiqli daşıyıcılarından biri olan Səttar Bəhlulzadə adlı sənət zirvəsinə ehtiramımızın ifadəsidir. Hələ sağlığında Səttar Bəhlulzadə bu haqqa layiq olub. Bənzərsiz sənəti ilə xalqına başucalıq, özünə isə ölməzlik qazanıb...

*Əsəd QULİYEV,
sənətsünas,
Rəssamlar İttifaqının üzvü*